

ענין מסתרי

מפעם לפעם היתה מפסיקה בעד שטף זכרונותיה וחזרת לאותו ענין. ואחר העלתה סברה כי נתן חולה היה בלבו, ומן הסתם, ברגע הקרב המכריע, נתקף בחולשת-לב וזו היתה הסיבה לשלוננו האחרון.

זוכרני, צוחתה על המשרתת להביא לי ספל קפה ועוגה. העוגה היתה מרוחה בריבה אדומה, וכאשר החילתי נוגס בה, נזלו בין אצבעותי טפות אדומות של ריבה; ולי נדמה היה כאילו דם זב מדי.

קמתי והלכתי משם.

רק לאחר זמן ממושך נפגשנו בשנית. ביום השנה הראשון. האפלטנו את חדר האוכל, תלינו וילאות שחורים, הדלקנו נרות מתחת לתמונות החללים. הכל היה מבויס ומעורר טעם תפל. המלחמה נסתיימה, והיינו נעשו שלווים ושוקטים. מאוירת ימות המלחמה, לא נותרו לנו אלא בלתי אם זכרוי נות הולכים ומטשטשים מיום ליום.

הנה נתאספנו להעלות את זכרון הנוספים. אולם האבל יימוג עוד בטרם חשקו השמש. שהרי בעוד שעה נסלק את הויי שאון מאצל סדרן העבודה וליד הסעיף "מוסך המכונות" ירשם שמו של מישור, ומעטים יעלו בזכרונם את השנים בהן הפייעו אי שם מדי ערב שמו של נתן.

בתום האזכרה ירדה האם אל החדר שבו התגורר נתן, חדרם של ארבעה רחוקים. לא היה שם מאימה שדיו יכולים להראות לאם. שורה של מסות לאורך הקירות, אבק וגרבים מעלות צחנה המתגוללות על רצפה מלוכלכת, זה הכל. האב נשאר עמנו. הכנסתי אותו לחדרי, שלא יראה כי צד מתחלפות ה"תפאורות" בחדר האוכל. נצטרפו אלינו כמה מחבריו של נתן. ישבנו שותקים בהדר. רצינו לדבר על כל נושא שבעולם, וזלת העלאת שמו של נתן. היה זה מיותר ומעיק, לא רק לגבינו, גם לגבי האב.

עתה הלך בשנית. הוא נהרג כעבור שלושה שבועות, בהתקפת מצח על משלם מצרי ברור. אשו של הליבור שרפתו כליל.

מזור ומזועז: כל חברינו שנפלו לא השאירו אחריהם בלתי אם שרידים בלתי מוגדרים. לעולם לא נדע אל חודאי כי אמנם את חברינו, ולא אחריהם, קברנו בגבעה בביתנו.

בבוא אלינו הבשורה — ירדה עלינו שתיקת-מועקה. איש לא ידע מה ידבר. האשמה רבצה על לבות כולנו. אכן, מקרה של יומים במלחמה. הצבא אינו חברת ביטוח, ומי שמתגיס, חייב לראות את אפשרות שיבתו בשלום הבית כמקרה מוצלח.

רצינו להביא את גופתו אל המשק, לאחר שנודע לנו, כי המצרים יאוחזו להחליף אותה בגויית קצין מצרי. אך הצבא הזרזו, קברו בתלקה צבאית, והטיל איסור להוציא משם. מזור היה גיורל הנופלים: את עצמות הראשונים הלכו חברינו לחפש על הגלבוץ, חודשים לאחר שנכבש בשנית

חבריו בקבוצה החליטו לקבור אותו עד הגבעה ישיר המשק... במכונית גנובה נסעו אל בית הקברות הצבאי... שם חזרו על מבצע אנטיגונה.

נתן היה השלישי. מיד לאחר הפוגה הראשונה. שני חללינו הראשונים נפלו והיינו חייבים להשלים את המכסה "שהת" חייבה הקבוצה לתת לצבא.

הפעם קשתה הבחירה, שכן לא היו אלו גיוסים להגנה, בה נדרשים היינו לתת מ"כ לקורס בן שבועיים, או לגייס סייר לתקופה של מחצית השנה.

הפעם היה זה שונה ואחרת. שונה בהכלית. לא עוד קסטות עם ערבים באלות ומקלות קפיץ, תגרה שיוצאים ממנה בסרי" טה, קלה או כחבלה של מה בכך. השניים שנפלו המחישו לנו לראשונה את מלוא רצינות המעשה. שני חללים ראשונים במרום גבעה שטרם ידעה קבר.

צריכים היינו, איפוא, לתת שנים חדשים במקום הנופלים. ופתע (ואולי שלא במפתיע כל כך) לא נמצא איש שיתנדב. (האמנם נפלה חרדה בתוכנו והבל ראו ארשת פנים של אב שכול שבא אלינו לשאול: "איפה בני?")

החשינו אז. כי לא ידענו דבר ברור. הם נעדרו בקרב נסיגה; מה יכולנו להגיד לאב, לנחמה? ואולי רק נשבה, חשבנו, או נעדר ועוד יימצא? על כן לא יכלנו אלא להתחמק ולשתוק... ברחנו מלפניו, כאדם הנס ממצורע).

זוכר אני מה מיעים היו אותם ערבי-שיחה ממושכים, כאשר לחצו עלינו למהר ולהודיע מי הם שני מתנדביו. אחת, אמר לנו, יבחר הצבא עצמו בשנים מחברינו. איש הביט בפני רעיו וציפה לשמוע מי ראשון יקום ויאמר מלה גואלת: "אני מתנדב."

הוא לא דבק שזוכרו את בנו, לא רצינו להעלות על פנינו ארשת פנים עצובה. יתכן שנמאס לנו מחזה זה. אמת. נתן היה חברנו. זכרנו אותו, את הצעותיו הברירות השונות, את כל פרטי קורותיו בחדר שמכבה של זוגה פריזאית, זכורים לנו כל כינויי החיבה והגידוף שהטחנו זה בפני זה בשעות של רוגה. כיצד העלינו אותו יום אחד מן הבריכות כשהוא מרפץ שם, כיון שלגם לגימה, יתירה מבקבוק הקירסאו, וסופו ומסלול למים שכור, שעה שמשניו רשת דגים, ועוד כהנה וכהנה. וזכרתי גם את כל ההלצות המרות אודות שבר הכלי הראשון שרכשנו למשק, טרקטור "אינטר" צניולן ט. 20. כיצד נתקיים כלי זה הודות לטרחתו של נתן. האב החשה ושחטנו גם אנו. לאחר רגעים אחדים הצליח המזכיר להסב את השיחה לאפיקים אחרים. סח בענין בוכנות נגרות מתוצרת צינית ואוטוסטרית שהיינו עומדים לרכוש. ובבת אחת נתעורר האישי. השיחה החלה קולחת בשטר צהיר. דברנו אודות הכל. מכונות, עסקי חליפין, שער המטבע באוסטריה וכו'.

אולם מתנדבים לא נמצאו בינינו אותו ערב, ואף לא בערב שלאחריו. נראה כי לא תמצאו דרך אחרת, אלא הפיל גורל. היו בנינו שלא שפצנו לשלחם. אחד, משום שהיה מרכז ענף, שני — כי זה עתה נולד לו בנו בכורו, איש איש ונימוקיו אתו. וכגודל השתיקה והבוכה, כך גדלה בושת הפנים. עד שקם המאזי, בחור אמין וישר-לב והסיח בפני כולנו: "אם אין מתנדבים, אלך אני!"

אמרו לו: "אתה תפקידך להשאר פה. אתה תגיד לנו מי הוא אשר ילך."

אמר לנו: "אין ברצוני לומר לאיש, לך אתה, כדי שלא יאמרו לי אי פעם כי שלחתי למות. מוטב לי, על כן, כי אלך אני בעצמי."

הוא גילה לנו כי קיבל רשיון-יצוא לאריגי צמר משובי חים, וכן עומד היה לרכוש מכונות-טוויה להקמת מפעל. רמזנו לו על אפשרות הקמת בית-החרושת בתחומי המשק, אולם האיש רק נענע בראשו. כאומר: נחתי לכס את בני, והכשלתם אותם. האם תרצו להכשיל את עסקי?

הוא התענין לדעת מה מחירו של מטר מעוקב עץ אורן לבן, בהשוואה למחירו של עץ אשור אדמדם. וכאשר נתברר לו כי מחיר האשור גבוה פי שלושה ממחיר האורן, צץ בראו שו רעיון: ובכן, אמר לנו, אארוז את המכונות בלווחי אשור. זה אמנם יעלה את מחיר ההובלה הימית, מפאת משקלו הכבד של עץ האשור, אולם הרוח ממכירת העץ לתעשית רהיטים, יעשה לכדאי את הענין.

ובו במקום תקענו כף להסכם. הסכמנו לקנות מידיי אות כל כמות לוחי האשור שיצליח להעביר ארצה, ללא תשלום מכסים ומסים, שאינו חל על הארזיה, לתעשית הנגרות שלנו. יצאנו משם והלכנו לכבר המשק המרכזית. אמו של נתן כבר חתנה לנו. השנים נכנסו למונית — ונסעו.

ולוחי האשור היקרים? סבורני שמעולם לא הגיעו לידיי נו. בעצם, כלל לא נתכוונו לקנותם מידיי. פשוט, רצינו להסית את דעתו ולבדלה קצת.

והוא שרצה להתברר — הניח לנו להולוכו שולל.

רבים היו שרצו כי נפיל גורל. סבורים היינו שאם נטיל על אדם או על ועדה של שניים, לקבוע מי חייב להתגייס, עלולים הם בבחירתם להניח לגימיקים אישיים לעוות את שיקוליהם.

הציע פלוני: "יפה. נטיל גורל. אולם נוציא מכלל הגורל את האנשים שנוכחתם במשק היא הכרחית." הצביעו — ונטה הרוב להצעתו.

למחרת ערב נחחדשה השיחה. קראו את רשימת האנשים היוצאים מכלל ההגרה, והנה הם כמתחית חברי המשק. קמה צעקה: "מדוע זה אתם מחלקים אותנו לאנשים חשר בים, שחללה להם לסכן את עורם, ולאחרים — שחיייהם הפקר?" והיתה הכנה, באומרו "אחרים", למרבית הרחוקים ולחדשים שטרם נשתרשו במשק ובחברה, וטרם נקלעו לשום ועדה חשובה.

אזור הקרבות. אכן, מצאו באחת הגיאיות שרידי עצמות. לנו ספרו כי מצאון בדיוק במקום בו נפלו, לפי עדות חברים לקרב. אולם את האמת לא נדע לעולם. נתן נקבר ברור. ליום השלושים פחלטנו להביאו אלינו.

זוכרים אתם את פרשת אנטיגונה? כמו בלב אותה יוגיה פעמו אף בנו רגשות עתיקים. בערב אחד שלחנו מכונית צבאית גנובה אל אזור הקרבות, ובו בלילה הפרוהו והעלינו את ארונו למכונית.

היתה המהומה רבה, והשעה דוחקת, כי למחרת בבוקר תם המועד שהקציב לנו מטה המחוז.

או קם נתן ואמר: "אני אלך!"

אחת יום באו אלינו לראשונה הוריו של נתן. האב נראה מאושש, אך האם לבושת השחורים כרעה וקרה בשביל השדה המוביל אל גבעת הקברים. תמכנו בה, ומשסיימנו להטיל עפר לבור, נתצלפה.

ימים לאחר מכן, בקרתי בדירתם העשירה. האם ישבה ודברה אתי על בנה; זה האב, שאל בית מסחרו באתי לראשונה, טרוד היה בעניניו, שהשקיע בהם את כל מרצו, והוא ששלח גי אל האם, אך הזהירני, לבל אביאנה לידי התרגשות. "אסור לה להתרגש, עלולה היא להתקף בשבץ".

ישבתי, אפוא, לפניו, והנחתי לה להסיח באוזני את קו" רות חיי ילדה. היא הביאה אלבום והראתה לי תמונות מימי ילדותה, בעוד אני רושם בפנקסי פרטים ותאריכים.

לפתע קמה והטיחה בפני: "אתם כולכם אשמים במותו. אסור היה לכם לשלוח אותו! נצלתם את טוב לבו, אתם כולכם נצלתם בוכותו. נתן היה רק ילד, ופעם אחת כבר שלחתם אותו לצבא. מרוע הנחתם לו ללכת בפעם השניה?!"

"אתה", הוסיפה; "בתנותיך טובות. רואה אני. אולם הן תבין כי אניני יכולה לשכוח כי יכול היה להיות חי עכשיו, אלמלא הפקרתם אותו, והוא הרי לא היה מחוייב ללכת".

החשתי והשחתי ראשי. אלי נתכונה. אלי, שדחיתי את גיוסי שלי, בתוארו. שאיני יכול לסגל עצמי לקבלת פקודות באוטומט. הבלים ושטויות! פשוט משתמט הייתי, גם אם בחסות נימוקים שונים ומתקבלים, כביכול, על הדעת. מש' תמט — אף כי כל ימות המלחמה טורח הייתי בחפירת העלות ושוחות-מגן באדמת הבולת של המשק. משתמט — אף פי בלילה — יסגתי לא אחת בבגדי כשלידי מטתי מוצב המקלע, נכון לפעולה.

נדמה, פתאום נשבה רוח צחה, במחנק האולם. האנשים הביטו מבווישו זה בפני זה. רוח כלכולם.

למחרת ארוז את הפציו בתרמילי גב, שהוריש לו צבא ה. מ. הבריטי, ונסע להתייצב במטה המחוז.

נתן, בחור צנום ונבונה היה וכחירי שער. הוא היה אצלנו האהראי למוסך הטרקטורים, אליבא דאמת, עד שרכש נסיונו בפרוק והרכבת מכונות, גרם להן קלקולים לא מעט, אולם סופו נשטל לקח מכשולונותיו ונהמתה. לא היה בינינו אותה שעה איש שיחליפנו בעבודתו, אולם סברנו שייקל לנו למצוא את המחליף, למצוא מתנדב אחר תחתיו. לא אטעו, אם אמר שהיתה זו שעת חולשה כללית, חולשה שלא הנחנו לה לתקוף אותנו בשנית.

נתן היה בן למשפחת סוחרים מתבוללת ועשירה. רק רודנותו של היטלר גרשה אותה ממולדתה. אחיו של נתן, שהיה קומיניסט, נסע עם בוא הנאצים מרוחה, וסופו שנעשה בתום מלחמת העולם השניה אישיות נכבדה במפלגתו. את הוריו זנה, והללו ראו בנתן בן יחיד. שנים מספר קודם לפרשת התגייסות זו, בימי ההתנדבות לבריגדה, נבחר נתן ללבוש את מדי הצבא. אמנם אז רבו הקופצים לשליחות זו, ונתן זכה בה מבין קרוב הוריסר מתנדבים.

שנתיים שהה באירופה, וחזר אלינו בריא ושלם.

רוח היה, בן 27, וידע לחזק ולהתל, והיה מוסיף שמחה בכל מסיבה. לעתים היה מגלגל ספורים הקשורים בפרשת הברחת המעפילים, בעסקי בריסאות חלופה (כשרון שירש מאביו) ובטיבן של נערות הולנד שופעות הברשים.